

mititur, quia semper est Angelis cognata virginitas. Profecto in carne præter carnem vivere, non terrena vita est, sed cælestis.

Ad primum ergo dicendum, quod mater Dei superior erat Angelis, quantum ad dignitatem ad quam divinitus eligebatur; sed quantum ad statum præsentis vitæ, inferior erat Angelis. Quia et ipse Christus, ratione passibilis vitæ, modico ab Angelis minoratus est, ut dicitur Hebr. 2. Sed tamen, quia Christus simul fuit viator et comprehensor, quantum ad cognitionem divinarum non indigebat ab Angelis instrui. Sed mater Dei nondum erat in statu comprehensorum, et ideo de divino conceptu per Angelos instruenda erat.

Ad secundum dicendum, quod (sicut Augustinus dicit, in sermone de Assumptione¹) B. Virgo Maria vera æstimatione a quibusdam generalibus excipitur: quia nec conceptus multiplicavit, nec sub viri, id est mariti potestate fuit, quæ integerrimis visceribus de Spiritu Sancto Christum suscepit, et ideo non debuit mediante viro instrui de mysterio incarnationis, sed mediante Angelo. Propter quod etiam ipsa est prius instructa quam Joseph; nam ipsa instructa est ante conceptum, Joseph autem post ejus conceptum.

Ad tertium dicendum quod, sicut patet ex auctoritate Dionysii inducta², Angeli incarnationis mysterium cognoverunt, sed tamen interrogabant, perfectius scire cupientes a Christo hujus mysterii rationes, quæ sunt incomprehensibiles omni creato intellectui. Unde Maximus dicit: Quod Angeli noverint futuram incarnationem, ambigere non oportet. Latuit autem eos investigabilis Domini conceptio, atque modus, qualiter totus in genitore, totus manebat in omnibus, nec non et in virginea cellula.

Ad quartum dicendum, quod quidam dicunt Gabrielem fuisse de supremo ordine Angelorum; propter quod Gregorius dicit³: Summum Angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nuntiabat. Sed ex hoc non habetur quod fuerit summus inter omnes ordines, sed respectu Angelorum; fuit enim de ordine Archangelorum. Unde et Ecclesia eum Archangelum nominat, et Gregorius ipse dicit in homilia de centum ovibus, quod Archangeli dicuntur, qui summa annuntiant. Satis est ergo credibile quod sit summus in ordine Archange-

¹ In libello de Assump. B. Mariæ, cap. 4, a med., tom. 9.

² Circa princ. corp. art.

³ Hom. 34, ante medium illius.

lorum. Et sicut Gregorius dicit¹, hoc nomen officio suo congruit, Gabriel enim Dei fortitudo nominatur. Per Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutum Dominus, et potens in prælio, ad debellandas potestates æreas veniebat.

COMMENTARIUS.

1. Tribus modis fieri poterat hæc revelatio: vel proxime ab ipso Deo, vel per Angelum, vel per hominem; inferior enim creatura non erat apta ad tantum ministerium; neque etiam expediebat fieri per hominem, cum B. Virgo, tam perfectione naturæ quam gratiæ, cæteris esset superior; et ideo decuit fieri per Angelum, ut suavis divinæ providentiæ ordo servaretur, ut D. Thomas in prima ratione tetigit. Neque oportuit excipi Virginem ab hoc ordine generalis providentiæ, quia licet dignitate esset superior, tamen conditione naturæ et statu viatricis erat inferior, ut in solutione ad 1 dicitur. Ad quod etiam confirmandum optima est secunda conjectura D. Thomæ quam sumpsit ex Beda, homil. de Incarn., quæ est ultima de Sanctis, tempore hyemali. Et eam attigit Fulgent., serm. de duplici Christi Nativ., sub finem: Venit, inquit, ad Evam diabolus, ut vitam malignus auferret; venit ad Mariam Gabriel, ut vitam reddendam hominibus nuntiaret; et ser. de Laud. Mariæ: Quoniam diabolus, inquit, per serpentem Evæ locutus, per Evæ aures mundo intulit mortem, Deus per Angelum ad Mariam pertulit verbum, et cunctis seculis vitam effudit: et Petrus Chrysol., serm. 142, sic inquit: Audistis agi, ut homo cursibus eisdem, quibus dilapsus fuerat ad mortem, rediret ad vitam. Agit cum Maria Angelus de salute, quia cum Eva Angelus egerat de ruina, ut nostræ perditionis initio conveniens nostræ reparationis principium responderet; et paulo inferius aliam rationem indicat his verbis: Audistis fragilem nostræ carnis naturam ad portandam totam deitatis gloriam, angelica exhortatione roborari; sicut enim Christus interdum per Angelum confortari voluit, Luc. 22, ita decuit Virginem per Angelum animari. Differt tamen, quia licet Christus confortatus fuerit, non tamen illuminatus neque instructus, propter eminentem ejus gloriam et scientiam. B. autem Virgo, cum effet pure viatrix, potuit etiam instrui.

¹ Hom. 34 in Evang., ante med. ejus.

2. Tertia conjectura D. Thomæ et solutio ad 1 clara sunt. In solutione vero ad 2, indicat D. Thomas ex singulari privilegio Virginis, factum esse ut immediate, et non per virum, imo prius quam vir, de mysterio incarnationis fuerit instructa. Sed fortasse etiam sine speciali privilegio hoc intelligi potest, quia nulla videtur esse lex universalis, quod omnis revelatio mysteriorum Dei ad mulierem per virum descendat. Quod enim Paulus, 1 ad Cor. 14, dicit: Mulieres in Ecclesia taceant, si quid vero volunt discere, domi viros suos interrogent, intelligitur, in iis quæ ad communem Ecclesiæ doctrinam et cognitionem pertinent, quæ vir scire potest et debet; tamen in divinis revelationibus et extraordinariis Dei donis nulla est generalis vel ordinaria lex, ut mulier non nisi per virum a Deo vel Angelis illuminetur. Ut in Rebecca videre licet, Gen. 25, et ex 27 etiam colligitur, et in Scriptura multa exempla similia facile reperientur.

3. De solutione ad tertium, quomodo Angeli ante hanc annuntiationem mysterium incarnationis cognoverint, in 1 parte, q. 57, copiose disseritur. De solutione autem ad 4 dicemus disputatione sequenti.

ARTICULUS III.

Utrum Angelus annuntians debuerit B. Virgini visione corporali apparere¹.

1. Ad tertium sic proceditur. Videtur quod Angelus annuntians non debuerit Virgini apparere visione corporali. Dignior enim est intellectualis visio quam corporalis, ut August. dicit, 12 super Genes. ad litteram². Et præcipue ipsi Angelo est magis conveniens; nam visione intellectuali videtur Angelus in sua substantia, visione autem corporali videtur in assumpta figura corporea. Sed sicut ad annuntiandum conceptum divinum decebat venire summum nuntium, ita etiam videtur quod decuerit esse summum genus visionis. Ergo videtur quod Angelus annuntians apparuerit Virgini visione intellectuali.

2. Præterea, visio imaginaria videtur etiam esse nobilior quam visio corporalis, sicut imaginatio est altior potentia quam sensus. Sed Angelus apparuit Joseph in somnis secundum imaginariam visionem, ut patet Matt. 1 et 2.

¹ 3, d. 3, q. 3, a. 1, q. 2.

² C. 24.

Ergo videtur quod etiam apparere debuerit B. Virgini imaginaria visione, et non corporali.

3. Præterea, corporalis visio spiritualis substantiæ videntes stupefacit; unde et de ipsa Virgine cantatur: Expavescit Virgo de lumine. Sed melius fuisset quod a tali turbatione mens ejus esset præservata. Non ergo fuit conveniens, quod hujusmodi annuntiatio fieret per visionem corporalem.

Sed contra est quod Augustinus in quodam sermone inducit B. Virginem sic dicentem¹: Venit ad me Gabriel Archangelus, facie rutilans, veste coruscans, incessu mirabilis. Sed hæc non possunt pertinere nisi ad corpoream visionem. Ergo corporea visione Angelus annuntians B. Virgini apparuit.

Respondeo dicendum, quod Angelus annuntians apparuit matri Dei corporea visione; et hoc conveniens fuit. Primo quidem, quantum ad id quod annuntiabatur; venerat enim Angelus annuntiare incarnationem invisibilis Dei, per quam visibilis fieret. Unde etiam conveniens fuit ut ad hujus rei declarationem invisibilis creatura formam assumeret, in qua visibiliter appareret, cum etiam omnes apparitiones Veteris Testamenti ad hanc apparitionem præordinentur, qua Filius Dei in carne apparuit. Secundo, fuit congruum dignitati matris Dei, quæ non solum in mente, sed in corporeo ventre erat Dei Filium receptura, et ideo non solum mens ejus, sed etiam sensus corporei erant visione angelica refrendi. Tertio, congruit certitudini ejus quod annuntiabatur; ea enim quæ sunt oculis subjecta, certius apprehendimus, quam ea quæ imaginamur. Unde Chrys. dicit, super Matth.², quod Angelus non in somnis, imo visibiliter Virgini astitit; nam quia magnam valde revelationem accipiebat ab Angelo, egebat ante tantæ rei eventum visione solemnî.

Ad primum ergo dicendum, quod intellectualis visio est potior quam visio imaginaria vel corporalis, si sit sola; sed ipse Augustinus dicit³, quod excellentior est prophetia quæ habet simul intellectualem et imaginariam visionem, quam illa quæ habet alteram tantum. B. autem Virgo non solum percepit visionem

¹ In ser. 14 de Natali Domini, ante med., tom. 10.

² Hom. 4 in Matth., parum ante med., tom. 2.

³ Lib. 12 super Gen., cap. 9, circa med., tom. 3.

corporalem, sed etiam intellectualem illuminationem; unde talis apparitio nobilior fuit. Fuisset tamen nobilior, si ipsum Angelum intellectualem visione in substantia vidisset, sed hoc non patiebatur status hominis viatoris, quod Angelum per essentiam videret.

Ad secundum dicendum, quod imaginatio est quidem altior potentia quam sensus exterior; quia tamen principium humanæ cognitionis est sensus, ideo in eo consistit maxima certitudo, quia semper oportet quod principia cognitionis sint certiora. Et ideo Joseph, cui Angelus in somnis apparuit, non ita excellentem apparitionem habuit, sicut B. Virgo.

Ad tertium dicendum, quod sicut Ambrosius dicit super Lucam¹, perturbamur, et a nostro alienamur affectu, quando perstringimur alicujus superioris potestatis occursu. Et hoc contingit non solum in visione corporali, sed etiam in visione imaginaria. Unde Genes. 45 dicitur, quod cum sol occubisset, sopor irruit super Abraham, et horror magnus et tenebrosus invasit eum. Talis tamen perturbatio hominis non tantum homini nocet, ut propter eam debeat angelica apparitio prætermitti. Primo quidem, quia, ex hoc ipso quod homo supra se ipsum elevatur (quod ad eum pertinet dignitatem), pars ejus inferior debilitatur, ex quo provenit perturbatio prædicta; sicut etiam calore naturali ad interiora reducto exteriora tremunt. Secundo, quia, sicut Origenes dicit super Luc.²: Angelus apparens sciens hanc esse humanam naturam, primum perturbationi medetur, unde tam Zachariæ quam Mariæ posturbationem dixit: *Ne timeas*. Et propter hoc, ut legitur in vita Antonii, non difficilis est beatorum spirituum malorumque discretio. Si enim post timorem successerit gaudium, a Domino venisse sciamus auxilium; quia securitas anime, presentis majestatis indicium est. Si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur. Ipsa etiam turbatio Virginis conveniens fuit verecundie virginali, quia, ut Ambrosius dicit super Lucam³, trepidare virginum est, et ad omnes viri ingressus pavere, omnes viri affatus vereri.

Quidam tamen dicunt, quod cum B. Virgo assueta esset visionibus Angelorum, non turbata fuit in visione Angeli, sed in admiratione

¹ Lib. 4 in Luc., in tit. de Angeli apparitione, in fine illius, tom. 5.

² Homil. 4 in Luc., in princ., tom. 3.

³ Lib. 2 in Luc., c. 1, ejus titulus est: *De salut. Mariæ*, t. 5.

eorum quæ ei ab Angelo dicebantur, quia de se tam magnifica non cogitabat. Unde et Evangelista non dicit quod turbata fuerit in visione Angeli, sed in sermone ejus.

COMMENTARIUS.

Quamvis D. Thomas de visione corporali in titulo loquatur, tamen revera intendit interrogare de apparitione in specie corporis humani. Interdum enim apparet Angelus sub specie corporea, non tamen humana, ut malus Angelus apparuit Evæ in specie serpentis; tamen in præsentis mysterio pro comperto habuit D. Thomas, si Angelus apparuit in specie visibili, illam humanam esse debuisse, tum quia omnis inferior forma fuisset tam Virginis conspectu quam tanto mysterio indigna; tum etiam quia ad colloquendum modo humano, et docendum aliquem, vel instruendum, omnis alia forma est improporionata, et quodammodo monstrosa. Unde nunquam me legisse memini, bonum Angelum apparuisse unquam ad loquendum vel instruendum hominem in alia forma visibili quam humana; nam licet interdum soleant imaginarie tantum loqui absque ulla specie exterioribus sensibus objecta, ut cum Gabriel locutus est in somnis cum Joseph, Matt. 1 et 2, et sæpe alias, tamen cum in externa specie apparent et loquuntur, docentque homines, id potissimum faciunt in specie humana. Docet ergo D. Thomas Angelum in hac specie Virgini apparuisse, de qua re, quoniam longiorem tractationem requirit, dicemus in sequenti disputatione.

ARTICULUS IV.

Utrum annuntiatio fuerit convenienti ordine perfecta.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod annuntiatio ejus non fuerit convenienti ordine perfecta. Dignitas enim matris Dei dependet ex prole concepta. Sed causa prius debet manifestari quam effectus; ergo primo debuit Angelus Virgini annuntiare conceptum prolis, quam ejus dignitatem exponere, eam salutando.

2. Præterea, probatio aut prætermitti debet in his quæ dubia non sunt, aut præmitti in his quæ dubia esse possunt; sed Angelus primo videtur annuntiasse id de quo Virgo dubitaret, et dubitando quæreret, dicens: Quomodo fiet istud? et postea probationem adjunxit, tum

ex exemplo Elisabeth, tum ex Dei omnipotentia; ergo inconvenienti ordine annuntiatio per Angelum est effecta.

3. Præterea, majus non potest probari sufficienter per minus. Sed majus fuit virginem parere quam vetulam. Ergo non fuit sufficiens probatio Angeli, probantis conceptum virginis ex conceptu senis.

Sed contra est quod dicitur Rom. 13: Quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Angelus autem missus est a Deo ad hoc, quod Virgini annuntiaret, ut dicitur Luc. 1; ergo ordinatissime fuit annuntiatio per Angelum completa.

Respondeo dicendum, quod annuntiatio congruo ordine per Angelum est perfecta. Tria enim Angelus intendebat circa Virginem. Primo quidem, reddere mentem ejus attentam ad tantæ rei considerationem; quod quidem fecit, eam salutando quadam nova et insolita salutatione. Unde Origenes¹ dicit super Lucam, quod si scivisset ad alium quempiam similem esse factum sermonem (utpote quæ habebat legis scientiam), nunquam eam quasi peregrina talis salutatio terruisset. In qua quidem salutatione præmisit idoneitatem ejus ad conceptum, in hoc quod dixit: *Gratia plena*; expressit conceptum, in hoc quod dixit: *Dominus tecum*; et prænuntiavit honorem consequentem, cum dixit: *Benedicta tu in mulieribus*. Secundo autem intendebat eam instruere de mysterio incarnationis, quod in ea erat implendum. Quod quidem fecit in prænuntiando conceptum et partum, dicens: *Ecce concipies in utero*, etc., et ostendendo dignitatem prolis conceptæ, cum dixit: *Hic erit magnus*; et etiam demonstrando modum conceptionis, cum dixit: *Spiritus Sanctus superveniet in te*. Tertio, intendebat animum ejus inducere ad consensum, quod quidem fecit exemplo Elisabeth, et ratione ex divina omnipotentia sumpta.

Ad primum ergo dicendum, quod animo humili nihil est mirabilius quam auditus suæ excellentiæ; admiratio autem maxime attentionem animi facit. Et ideo Angelus, volens mentem Virginis attentam reddere ad auditum tanti mysterii, ab ejus laude incepit.

Ad secundum dicendum, quod Ambrosius expresse dicit super Lucam², quod B. Virgo de verbis Angeli non dubitavit. Dicit enim: *Quanto temperantior est Mariæ responsio, quam verba sacerdotis? Hæc ait: Quomodo*

¹ Hom. 6 in Luc., a med. illius, tom. 2.

² L. 2 in Luc., ejus tit. est: *De Mariæ interrogatione*, etc., tom. 5.

fiet istud; ille respondit: Unde hoc sciam? Negat ille se credere, qui negat se scire; ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciendum, quod quomodo fieri possit, inquirat. Augustinus tamen videtur dicere quod dubitaverit. Dicitur enim, in lib. *Quæstionum Veteris et Novi Testamenti*¹: *Ambigenti Mariæ de conceptu, possibilitatem Angelus prædicat. Sed talis dubitatio magis est admirationis quam incredulitatis. Et ideo probationem Angelus inducit, non ad auferendam infidelitatem, sed magis ad removendam ejus admirationem.*

Ad tertium dicendum, quod sicut Ambrosius dixit in *Hexameron*, ob hoc multe steriles prævenerunt, ut partus credatur Virginis. Et ideo conceptus Elisabeth sterilis inducitur, non quasi sufficiens argumentum, sed quasi quoddam figurale exemplum. Et ideo ad confirmationem hujus exempli subditur argumentum efficaciæ ex omnipotentia divina.

COMMENTARIUS.

1. In hoc articulo eleganter explicat D. Thomas colloquium inter Virginem et Angelum, et in corpore articuli angelica verba, in solutione vero ad secundum, verborum Virginis sensum explicat. Ter enim locutus est Angelus, bis autem B. Virgo, et in singulis aliquid notatione dignum est.

2. Verba salutationis Angelicæ qualia. — Primum Angeli verbum salutationem continet, qua et debitam reverentiam Angelus Virgini exhibuit, et illam attentam reddidit. Dicit autem D. Thomas in illo verbo: *Dominus tecum*, expressisse Angelum conceptum, id est, Dominum ex Virgine concipiendum. Non enim existimandum est Angelum tunc nuntiasse, Dominum jam fuisse conceptum ex Virgine, nondum enim facta erat conceptio, quanquam nonnulli antiqui contrarium dixerint, ut disputatione sequenti tractabimus. Posuit ergo D. Thomas participium illud, *conceptum*, loco nominis, ac si diceret, nuntiasse illi filium, et significasse illi, esse electam, ut singulari modo Dominus in ipsa esset. Quæ expositio est Augustini, sermone 14 de Nativit., et aliorum. Fortasse tamen simplicior et planior sensus est: *Dominus tecum*, id est, Dominus te singulari favore et amore prosequitur, quamvis fere in idem recidat. Quia, licet non expresse et in particu-

¹ Q. 51, in princ.

lari, tamen generatim et quasi confuse indicavit Angelus singularem inhabitationem Dei in ipsa, quæ per conceptionem futura erat.

3. *Dubium. — Responsio. —* In secundo verbo seu locutione explicat Angelus mysterium. Ubi statim occurrit illa difficultas supra tacta, an in illis verbis satis Angelus expresserit, prolem concipiendam, futuram esse Messiam ac verum Deum. Et sane D. Thomas hic aperte docet, in illa secunda locutione, instruxisse Angelum Virginem de mysterio incarnationis, et non solum conceptionem et partum, sed etiam dignitatem proles concipiendæ ei declarasse, quanquam modum conceptionis non explicuerit, usque ad illud tertium verbum: *Spiritus Sanctus superveniet in te*, etc. Et quidem si verba singula ponderentur, videtur hoc satis verisimile; sed præsertim urget illud: *Et Filius Altissimi vocabitur*, quo satis aperte filius ex Maria concipiendus prædicatur Filius Dei; et in fine illorum verborum dicit, *regnum ejus fore æternum*: et ita omnes Patres ex his verbis colligunt, esse Christum verum Messiam et verum Deum, ut videre licet in Concilio Ephes., t. 1, c. 5, in probationibus quod *Christus sit Deus*, ex Evang. Lucæ, et ex opus. Cyrill., l. 2 de Fid. ad reg.; et in Ambr., l. 2 in Luc., c. de Mariæ turbata consolatione; et ita omnino sentiendum existimo, Angelum his verbis satis mysterium explicuisse. An vero B. Virgo totum illud statim plene intellexerit, dubitationem habet ex interrogatione ejus exortam. De qua jam supra diximus.

4. Tertio, loquitur Angelus proponens modum conceptionis, et exemplo declarans ac confirmans illum. Dicit autem Div. Thomas hoc fecisse Angelum, ut Virginem ad consensum induceret, non dicit ad fidem (quia jam Virgo plene crediderat, ut recte ad secundum explicat), sed ad consensum, id est ut mater fieri vellet. Quod non ideo factum est quia de obedientia Virginis Angelus formidaret, sed ut magis eam animaret, ac totam rem faciliorem redderet, et modo hominibus accommodato, ac sensibili exemplo illam veluti manduceret.

5. *Verba Mariæ ad Angelum qualia. —* Quarto, circa primum verbum Virginis, quo interrogavit: *Quomodo fiet istud?* recte explicat D. Thomas non fuisse verbum dubitantis, sed jam credentis vel admirantis. De qua re satis multa diximus supra, in q. 27, tractando de innocentia Virginis. Unde non proba-

quod Medina hoc loco dicit, B. Virginem voluisse illa interrogatione probare atque discernere, an ille spiritus, qui sibi apparebat, Dei esset, an dæmonis. Est enim hoc non solum contra D. Thomam et Ambrosium (quem citat), sed etiam contra sinceram Virginis fidem; hoc enim est dicere ipsam dubitasse, cum dixit: *Quomodo*, an illa esset revelatio divina, necne; cum tamen Sancti dicant eam jam credidisse, et modum inquisivisse. Unde in Concilio Francof., in lib. Sacrosyll., sic dicitur: *Jam credula Angelicis dictis, cum ordinem tantæ novitatis inquireret, quomodo sine viro fieri posset, mox Angelus addidit: Spiritus Sanctus superveniet in te*, etc. Dicendum est ergo, statim ac B. Virgo audivit ab Angelo: *Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum*, etc., ita fuisse interius illuminatam, vel (ut Ambrosius ait) *ita recognovisse Angelum*, ut illum esse bonum verumque Dei nuntium non dubitaverit. Et ideo statim ac audivit: *Ecce concipies in utero*, etc. fidem adhibuit ac credidit, ut idem Ambrosius super Lucam, et Sancti supra citati affirmant. Reliqua, quæ ad hanc interrogationem pertinent, supra explicata sunt.

6. Quinto, circa illud verbum Virginis, quod suum præbuit consensum, nihil D. Thom. notat, quia nihil dubitationis habet, sed admirationis quam plurimum. In singulis enim verbis latet mysterium, summamque Virginis prudentiam et virtutem singula ostendunt; non tamen est nostri instituti hæc latius ponderare, sed ad sacrarum Scripturarum expositores hoc spectat, qui legendi sunt, præsertim Ambros., lib. 2 Luc.; Bern., in hom. super *Missus est*; August. et alii Patres, in Concion. de Annuntiatione.

DISPUTATIO IX,

In quinque sectiones distributa.

DE MODO ET CIRCUMSTANTIIS ANNUNTIATIONIS ANGELICÆ.

Quæ hactenus de B. Virgine disputavimus, tempus illud potissimum comprehendunt, quod filii conceptionem antecessit; nunc vero dicere incipimus de iis quæ illi acciderunt ab eo tempore quo Dei est mater effecta. Et ideo, quasi communis jam erit et conjuncta de matre ac filio disputatio, simulque explicandus erit modus quem in exequendo incarnationis mysterio divina sapientia omnipotentiaque servavit. Habemus autem ex

Evangelio, initium perficiendi hoc mysterium proxime ab annuntiatione Angeli sumptum esse, cujus rei causas ac rationes in commentario primi et secundi articuli explicatas reliquimus. Multa etiam, quæ ad intelligentiam illius admirabilis colloquii pertinent, partim in commentario articuli quarti, partim superius disputando de innocentia et virginitate Mariæ tradita sunt, et in sequentibus alia dicenda erunt, explicando effectum hujus annuntiationis, et quando quomodo ve peractus sit. Igitur solum superest ut de modo ac circumstantiis hujus annuntiationis, et de iis quæ in ea Virgini acciderunt, pauca dicamus.

SECTIO I.

Quis fuerit Gabriel Angelus divinæ incarnationis nuntius.

1. Ex qua hierarchia aut ordine hic Angelus fuerit, Scriptura non exprimit, et Patres varie sentire videntur, unde res videtur esse incerta et ambigua. Primum enim Bern., hom. 1 de Annunt., dicit non fuisse ex minoribus Angelis, qui frequenter mittuntur; postea vero addit, propterea dici, *Missum esse a Deo*, quia ab eo immediate intellexit mysterium quod nulli præterquam ipsi ante Virginem declaratum est, et quia ab eodem immediate est missus, nullo excellentiori Spiritu inter Deum et ipsum interveniente. Ex quibus verbis colligi videtur, illum, vel fuisse supremum Angelorum, ut per nullum superiores mitti, vel illuminari potuerit, vel saltem esse ex supremis ordinibus, qui a Deo immediate illuminantur. Et sane videtur consensum dignitati mysterii, ut supremus omnium fuerit, quandoquidem suprema legatio illi commissa est; tum etiam quia missus est ad instruendam Virginem, quæ dignitate et gratia erat omnibus ordinibus Angelorum superior; ergo decuit ut per supremum Angelum instrueretur. Alii vero Sancti interdum *Angelum*, interdum *Archangelum*, eum appellant. Iren., l. 5 Contra hæc., c. 25, *Archangelum* vocat. Idem Ambrosius, l. 1 de Spiritu Sancto, c. 7; Augustinus, sermone 14 de Nativ.; Hesich., hom. 1 de S. Deipara; hom. tamen 2, vocat *Angelorum principem*, sicut Greg., hom. 34 in Evangelia, et *Archangelum*, et *summum Angelorum* vocat; et Andræas Hierosol., hom. de Annunt., *Archangelum* vocat, et *unum ex præcipuis Angelorum*. Unde ex his appellationibus nullum firmum argu-

mentum colligi potest. Nam etiam Ecclesia Michaellem nunc *Angelum*, nunc *Archangelum*, nunc *principem Angelorum* vocat. Quia sicut nomen *Angeli*, et commune est omnibus cœlestibus spiritibus, et infimo ordini accommodatur, ita etiam nomen *Archangeli*, quanquam una significatione proprium sit secundi ordinis infimæ hierarchiæ, tamen alia ratione universaliori omnis Angelus, qui primatum aliquem habeat inter cœlestes spiritus, Archangelus vocari potest. Non constat autem certo sub qua significatione Gabrieli tribuatur.

2. *Gabriel, divinæ nuntius incarnationis, ex quam hierarchia fuerit Angelorum. —* In re tamen incerta, D. Thomæ sententia verisimilior est, eum, scilicet, fuisse ex ultima hierarchia, et caput ac principem secundi ordinis Archangelorum. Conjectura est, quia teste Dion., de Cœl. hie., c. 3, Angelorum ordines et hierarchiæ officiis ac ministeriis distinguuntur, *neque alicui (inquit) fas est operari, nisi quod officii sui divina sanxit institutio*; ex omnibus autem ordinibus duo ultimi infimæ hierarchiæ, ad custodiendos homines, vel res quæ ad illos pertinent annuntiantur destinati sunt, ita tamen ut infimus Angelorum ordo ad res inferioris ordinis, Archangelum autem ordo ad altiora mysteria nuntianda destinatur; ergo Gabriel, qui ad annuntiantum missus est, ex his ordinibus fuit. Non enim oportuit hierarchicum illum ordinem immutari, aut Deum dispensatione aliqua uti, cum necessarium non sit. Quia vero ad annuntiantum supremum omnium mysteriorum mittebatur, decuit ut supremus esset in utroque illo ordine; fuit ergo Archangelorum primus. Quæ tota ratio in Dionysii et Gregorii doctrina in locis citatis fundata est. Et confirmari potest, quia verisimilior est Gabrielem non fuisse supremum omnium Angelorum, quia Michael Angelus superior est illo, ut ex Dan. 8 colligitur, et ibi Hieronymus notavit; et clarius Rup., lib. 5 in Apoc., in prin., et significat Ecclesia tam in officio S. Michaelis, quam in quotidianis preceationibus, seu litanis; ergo signum est, solum fuisse summum eorum Angelorum, qui nuntiorum munere funguntur. Quia si propter multitudinem mysterii missus fuisset aliquis alterius ordinis vel hierarchiæ, certe eadem ratione mittendus fuisset omnium supremus, ut supremum mysterium nuntiaret; non ergo est habita ratio magnitudinis mysterii secundum se, sed ut annuntiatum, seu annuntiationis ejus, et